

XOC

MENORCA

Suplement
educatiu del
Diari Menorca

EduCaixa
Obra Social "la Caixa"

Curs 2019-2020

Nombre 160 | Dimecres 3 de juny de 2020

3 TRESORS DEL MUSEU
DE MENORCA

ARQUEOLOGIA

Una llumeta
romana de
Binigurdó

Orígen a la Xina.

Els primers casos confirmats de coronavirus es van donar a la ciutat de Wuhan, a la Xina. La mobilitat de les persones ha estat el principal factor de propagació mundial del coronavirus.

La primera classe. El coronavirus

► La pedagoga Pilar Benejam, experta en ciències socials, explica com parlar de la pandèmia a les aules

Pilar Benejam

Quan ens trobem de nou amb els alumnes, tant si hi son tots com si reunim petits grups, hem de parlar del que ens ha separat, del que ens ha preocupat i ens te encara inquietats. Del que hem viscut i que ha sigut tan greu perquè un virus, fins ara desconegut, el coronavirus, (SARS-CoV-2,) ha causat la malaltia anomenada covid-19, molt contagiosa i en el 4,5 % dels casos, mortal. El

els mitjans de protecció del sanitaris ha estat un aspecte important Foto: JOSEP BAGUR G.

primer dia de classe hem de parlar d'allò que ens ha tingut tancats a casa tants dies perquè l'escola compar-

teix els problemes, el dolor i les alegries de la societat de la que forma part i tots hem patit al saber i veure

als mitjans de comunicació que, a molts llocs, els hospitals estaven saturats de malalts, que el personal sanitari estava esgotat de tanta feina, que faltaven materials, que el problema era greu a les residències d'avis.

Els professors treballaran el tema i, al mateix temps, acolliran els alumnes i faran la feina que els hi és pròpia. A l'escola s'hi va a aprendre i, al temps que posem als alumnes en contacte amb el coneixement, ensenyem a pensar de forma entenedora, a conèixer amb els altres i a participar en la vida del grup classe, del centre escolar i de la societat. L'objectiu o finalitat de la docència i de l'educació, al nostre entendre, és formar ciutadans per

Segueix a la pàgina següent

Ve de la pàgina anterior >>

una societat que voldríem realment democràtica.

Fora convenient que els docents del centre de Secundària es possessin d'acord per tractar el tema perquè des de totes les matèries es poden aportar reflexions i coneixements. Serà una bona ocasió per demostrar als alumnes que és veritat que els cursos es divideixen en assignatures, però que totes treballen pel mateix: per comprendre la realitat, el món en que vivim. També serà una oportunitat per demostrar a alguns professors que podríem treballar molts temes de manera coordinada perquè el coneixement no coneix límits de temaris i en aquesta ocasió cal considerar conceptes de biologia, d'economia, sociologia, d'història, cal llegir i interpretar mapes, textos, estadístiques, gràfiques...

Per tractar un tema molt rellevant, com el que proposem, sempre hem de pensar que els nostres alumnes ja en saben moltes coses, tenen moltes vivències i referències, però potser els seus pre-conceptes no sempre són els més rellevants i correctes. Ja sabem que s'aprèn relacionant el que

Tasques de desinfecció a l'Aeroport de Menorca per part d'una unitat de l'Exèrcit. L'Administració ha dictat nombroses ordres relatives a la prevenció personal i social i evitar la propagació del virus.

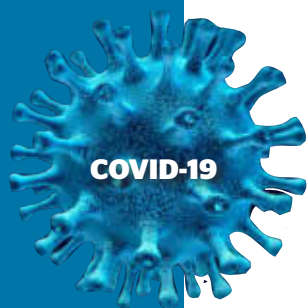
Foto: JOSEP BAGUR GOMILA

un sap amb allò nou. En aquest cas, sembla apropiat proposar un diàleg a classe per tal de completar, enriquir, matisar, qüestionar o canviar el que els alumnes ja saben. Cal tenir present que si proposem un mètode dialògic els docents han de intervenir, però han de procurar que tots els alumnes hi prenguin part, acollir les

aportacions i mostrar que la ciència sempre està en construcció, que mai en sabem prou, que el coneixement és complex perquè intervien moltes variables, que les raons que es donen són diverses, a vegades no concorden, que poden ser molt intencional i que sempre hi caben alternatives. Intervenir en un diàleg i preguntar

comporta també saber escoltar. Penso que la base de la igualtat és creure que les raons dels altres poden ser tan autèntiques com les raons pròpies. Segurament la capacitat de diàleg és una de les bases de la democràcia.

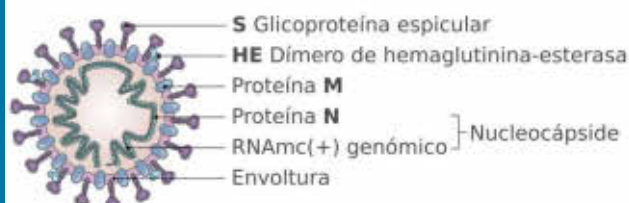
Per parlar d'un tema hauríem de convenir un ordre. Es pot projectar unes preguntes a la pantalla. En qualsevol cas, hi caben opcions diverses, a criteri de cada equip de professors. Aquesta proposta que adjunto és una de tantes possibles. Amplio cada pregunta bàsica amb qüestions per procurar possibles referents als docents per quan es parli de cada ítem.

COVID-19

1 **Què és un virus?** recordem que «virus» en llatí i vol dir toxina o verí. Els virus són vius o són una partícula? una partícula de què? Hi han molts virus a la natura? Quina diferència hi ha entre un virus i una bactèria? Què vol dir una «pandèmia»? Aquesta pandèmia és l'única que ha patit la humanitat?

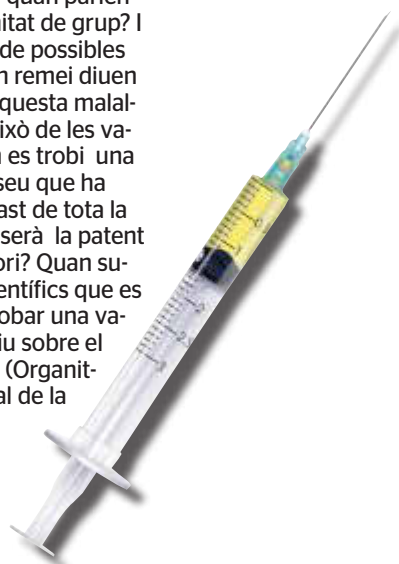
Estructura

2 **Què en sabem del coronavirus?** Quina estructura té i quines característiques? com actua per infectar les cèl·lules humanes? Com es reproduïx dins la cèl·lula que infecta i provoca infeccions als pulmons? Què vol dir que hi ha persones asimptomàtiques? Quins símptomes tenen els malalts? Quins grups d'edat són més vulnerables i per què?

3 **Si aquest virus fa molts anys que existeix a la natura, per què els humans patim ara aquesta pandèmia?** Per què no és eliminat aquest virus pel nostre sistema immunològic? Com es suposa que va començar aquest contagi? Per què és important tapar-se la boca i el nas i que les persones estiguin separades? Per què aquest virus té un sistema de contagi tan fàcil i eficaç? Com s'ha propagat tan ràpidament per tot el món? Per què ha afectat uns territoris i països més que altres? Què ha passat a Menorca?

4 **Per què en sabem tan poc d'aquest virus?** Què vol dir que «muta». Què volen dir quan parlen d'immunitat de grup? I quan parlen de possibles rebrots? Quin remei diuen que tindrà aquesta malaltia? Què es això de les vacunes? Quan es trobi una vacuna, penseu que ha d'estar a l'abast de tota la humanitat o serà la patent d'un laboratori? Quan suposen els científics que es tardarà en trobar una vacuna? Què diu sobre el tema la OMS (Organització Mundial de la salut)?

5 **Quines conseqüències tindrà aquesta pandèmia?** Que diuen els experts quan parlen de greu crisi social i econòmica? Per què es preveu que hi haurà molt d'atur i molta pobresa? Què proposa el govern d'Espanya: Què són els ERTA i quines mesures fiscals s'han pres?, què és la renda mínima vital? Què proposa la Unió Europea? Per què els governs dels països del Sud de la Comunitat Europea no volen crèdits del Banc Central Europeu i demanen eurobons i transferències? Per què alguns països més rics no hi estan d'acord?

6 **Després d'aquesta experiència potser la humanitat veurà la importància d'algunes coses que hauríem de canviar, què en penseu?** Potser convindria donar prioritat a sectors públics com la salut, l'educació i els serveis socials que són la defensa per a la nostra supervivència i deixar de privatitzar i fer retallades en aquests sectors? Segurament hauríem de pensar en la reducció de la contaminació i en el que representa el canvi climàtic? Potser les grans zones urbanes haurien d'esponjar la població sobre el territori? Potser és l'hora de reduir el desplaçaments aeris? Potser hauríem d'aprendre a utilitzar millor les noves tecnologies preservant en lo possible el factor presencial perquè res pot suplir les relacions humanes? Segurament estareu d'acord que dels professors i professores s'aprèn més del que són i del que fan que del que diuen, i que abraçar un amic no és el mateix que enviar-li un vídeo.

ELS TRESORS DEL MUSEU DE MENORCA

Cristina Bravo AsensioArqueòloga
especialista en món
grecoromà

Una llumeta romana de Binigurdó

Uns dels objectes més comuns que podem trobar dins les vitrines dels museus on hi ha sales dedicades a l'època romana són les llumetes o llànties, les peces que s'utilitzaven en aquesta època per tenir llum artificial. La gran majoria són de ceràmica, però també n'hi havia de metall, i consistien en petits recipients on s'abocava dins el dipòsit el combustible (oli d'oliva en aquest cas) per un orifici. Un conducte allargat i connectat al dipòsit d'oli a modo de bec era on s'hi ficava la metxa que prenia, i, per agafar-la, normalment tenien una anseta. Així, quan es feia fosc els romans i romanes podien tenir llum dins l'àmbit privat; és a dir, a les cases, però també a altres espais com els edificis públics (temples, teatres, banys, etc.). Però, a més, els arqueòlegs podem trobar-les dins tombes formant part del que es diu «l'aixovar funerari», que és el conjunt de peces (incloent altres objectes de ceràmica com vasets, gerretes, botilets de ceràmica o de vidre anomenats «unguentaria», monedes, o fins o tot fitxes de joc!) que acompanyaven el mort (aquesta pràctica de posar aquests objectes dins les tombes s'aturà, però, quan els romans en van convertir al cristianisme al segle IV dC).

Per tant, pels romans aquest objecte era molt comú, i segurament quedarien sorpresos de que ara els hi dediquem vitrines i articles (o aquest escrit que ara llegiu!), ja que seria com si d'aquí 2.000 anys els visitants dels museus s'atures- sin a contemplar les nostres bombetes.

No obstant això, aquestes peces són molt especials. Per una banda, per la informació que ens donen als arqueòlegs: segons la forma, decoracions, argila, vernissos, etc., podem arribar a saber de quina època exacta eren i on es van fer. I, per altra banda, les llànties, sobretot quan es troben senceres, són objectes estiliticament parlant atractius, i més atractius encara quan les decoracions que porten al seu disc (la part central) es troben ben conservades i es distingeixen bé, el que fa que tots puguem romandre una bona estona contemplant-les...i fins i tot arribar a sorprendent-nos amb segons quins motius es representen!

Fa molts anys, a la zona de Binigurdó (Es Mercadal) es van fer una troballa molt significant. A una balma es va localitzar una sèrie d'objectes d'època romana, concretament dels segles I-II dC. Aquesta seria l'època coneguda com Alt Imperial, quan Roma ja era una potència

OBJECTE: Contenidor i tapadora.**NÚM. D'INVENTARI:** DC/2011/01/20.**UBICACIÓ:** Museu de Menorca/Planta 1 / Sala 3/226V.**MATÈRIA:** fang ocre.**CONTEXT CULTURAL:****Romà, Alt Imperial.****MIDES (mm):** Diàmetre dipòsit = 7 cm; Llargària = 11,3 cm; Altura = 2,8 cm.**PROCEDÈNCIA:** Binigurdó.**FONT D'INGRÉS:** Excavació arqueològica.**ESTAT DE CONSERVACIÓ:****Bo**

Al relleu de decoració superior es veu una escena sexual, amb la posició dominant de l'home sobre la dona»

molt extensa governada por un emperador, i Menorca, sent un dels seus territoris, ja es trobava completament romanitzada; es a dir, ja era completament romana pel que fa a la seva administració, lleis, ciutats fundades (Mago, Iamo i Sanisera) i costums...o quasi tots els costums...

Els objectes de la balma de Binigurdó formaven part d'aixovars funeraris: acompanyaven a diversos morts que es van enterrar en aquest indret! I és que malgrat que el ritual funerari d'enterrar de manera col·lectiva a gent dins coves era típic de la Prehistòria de Menorca, les persones enterrades amb aquests objectes dins la balma de Binigurdó van mantindre aquest antic costum ja en època romana Alt Imperial.

Una de les peces més singulars d'aquests objectes és una llàntia molt ben conservada. I per què una llàntia formaria part dels objectes que acompanyaven als morts? Perquè els romans, que creien en una vida després de la mort, pensaven que els objectes de l'aixovar funerari els farien servir a l'altra vida i, en el cas de les llànties, aques-

tes servirien per il·luminar el camí a aquest Més Enllà.

Aquesta llàntia de Binigurdó presenta un disc arrodonit amb un sol orifici per avocar l'oli, un bec amb altre orifici per posar-hi la metxa i una anseta per poder agafar-la fàcilment. El tipus en sí mateix ja ens indica que és d'època Alt-Imperial com la resta de materials trobats dins la balma. Es tracta d'una llàntia típica de volutes (que es poden veure entre el disc i el bec), amb una engalba vermella. Però a més, aquesta datació ens la corrobora una inscripció que té a la seva base, que indica: GAB MERC. Trobar una inscripció a una ceràmica, una marca epigràfica com li diem nosaltres, és una sort, perquè aquestes lletres són normalment les abreviacions del nom de la persona que va fer la peça (o del propietari del taller alfarer). I sabent això...podem conèixer exactament de quin taller i ciutat del Imperi Romà procedeix la llàntia! En aquest cas, GAB MERC fa referència a Gabinius Mercurialis, el que ens indica que la llàntia prové del taller d'aquesta persona d'Itàlia, i que es va fer entre els anys 70 i 150 dC aproximadament.

I hi ha qualsevol cosa més a dir sobre aquesta peça? Docs sí: la decoració en relleu que porta al seu disc. Si us fixeu bé a la foto, la podeu veure i intentar identificar-la per vosaltres mateixos/as. És molt comú que les llànties romanes presentin decoracions, que poden ser motius geomètrics, vegetals, figures humanes representant divinitats o persones fent activitats quotidianes de diferent tipus...incloent mantenir relacions sexuals. I això és el que representa aquesta llàntia de Binigurdó: una escena eròtica on es veuen dues persones a un llit.

Aquí podíem concloure aquest escrit, un cop ja hem descrit la llàntia, saben a quin lloc de Menorca es va trobar, quin sentit té la seva troballa dins un context funerari, sabem la seva datació i fins i tot de quin taller prové. I a més podem veure la seva decoració clarament. Però aquesta decoració, més que una curiositat, val la pena esmentar-la perquè arrel de la seva observació es poden arribar a conclusions molt interessants sobre el sexe durant l'època romana.

Primer de tot hauríem de dir que una representació d'aquestes característiques no seria una obscenitat, i més apareixent a un objecte d'ús quotidià. Molts tindreu en ment els famosos frescos del lupanar (el bordell) de la ciutat de Pompeia, on hi ha una sèrie de representacions explícites de prostitutes amb els seus clients. Però no només als lupanars es trobaven aquestes escenes sexuals, sinó també a les decoracions murals de les cases i als objectes com vasos ceràmics i llànties. Per no dir els amulets en forma de penis (*fascinus*) que tenien un efecte apotropaic de protecció i per combatre el mal d'ull.

Però, malgrat que aquestes representacions tan comuns ens puguin donar a entendre que la societat romana era força oberta, això depenia de qui podia exercir la llibertat en general i la sexual en particular. I aquesta llibertat bàsicament la tenien els homes lliures. Així, mentre que un home lliure podia tenir relacions extra matrimoniales amb dones i homes joves, les dones casades (les matrones) no tenien aquest mateix dret. De fet, per elles el sexe no era una pràctica que obtenir plaer, sinó un instrument de fecunditat. I, el que és més, amb el sexe s'instrumentalitzava el poder de l'home, del *dominus*, sent el dominant qui havia de sotmetre a l'altra persona, ja fos la seva dona, una amant, una prostituta o un esclau. D'aquesta manera, si ens fixem en moltes de les escenes eròtiques romanes a pintures o en objectes com vasos ceràmics o d'altre material, en moltes ocasions, com a la llàntia de Binigurdó, veurem una figura masculina clarament en posició dominant, sotmetent a l'altra persona.

I és que la societat romana era molt desigual i masclista, i l'estudi d'objectes com aquest ens aproxima a aquests factors que caracteritzaven la vida dels romans.